

Landskap: *Skåne*Upptecknat av: *Gustav E. Jansson*Härad: *Nöbbeby*Adress: *N Sandby, Gäddby*Socken: *Sandby*

Berättat av:

Uppteckningsår: *1936*

Född år i

Uppteckningen rör	Sid.
<i>Skolundervisning.</i>	<i>1-2.</i>
<i>Konfirmeration.</i>	<i>2-3.</i>
<i>Hausförhör.</i>	<i>3-5.</i>
<i>Arbete, uti o. inomhus.</i>	<i>5-6.</i>
<i>Bönor sättes på påskdagen.</i>	<i>5.</i>
<i>Skörden ("höstberget").</i>	<i>6-7.</i>
<i>Skörden ("sädesberget").</i>	<i>7-8.</i>
<i>Träskning med skaga el. hästtjöske.</i>	<i>9-12.</i>
<i>Den sista "suddan" av årets skörd var ansedd åt "glason".</i>	<i>9.</i>
<i>Kastning av säden.</i>	<i>12.</i>
<i>Potatisplantering.</i>	<i>12.</i>

Skriv endast på denna sida!

12 sid.

4691

Om Sveriges, speciellt Ölands allmogeliv under förra århundradet berättar Charlotta Jansson N. Sandby, Sandby socken, följande:
(Hon är född därstädes den 6 maj 1861)

Med skolgången var det så och så. Ville man gå i småskola så fick man, annars slapp man. Skolan hölls i en gård i byn. Huvudsakliga ämnet var kristendom och litet innanläsning. Räkning och skrivning förekom ej i småskolan, utan det var endast att lära sig bokstävarna "A. B. C." Så kom folkskolan. Denna var inrymd i den nuvarande lärarebostaden. Barnen satt på långa träbänkar, som helt naturligt saknade ryggstöd. Skrivning och räkning övades på griffeltavlor, vilka man hade i knäet. Disciplinen var sträng och hård. Dagligen förekom avbasning, med rotting, ej sällan

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I

2). så att märken uppstod på kroppen, men man lärde sig ordentligt sina huvudstycken och bibliska historia. Efter ett par skolterminer kom konfirmationsläsningen, och även denna sträng. Konfirmationsläraren hette Wahlström, död såsom kyrkoherde i Vissefjärda. Lektionerna började kl 10 f.m och fortsatte med en timmes middagsrast till kl 6 på kvällen. Dessa hölls två gånger i veckan i den oeldade kyrkans sakristia; de båda sista veckorna hölls lektion fyra gånger. En del kläna barn som hade svårt att fatta, fingo gå med till strax före konfirmationen, då uteslötos de, för att, kanske få göra om historien på följande året med samma resultat.

Angående förhöret, så finns många roliga historier, och svaren bjöd ibland på poänger. Här nedan följer några av dessa.

En pojke som var klän i innanläsning. Läs-

3) **4691**
te ordet "skapa" till "skrapa" och ordet "skorpion" till "skopinnar" (pligg). Läraren genmälte: "Då ska du väl skrapa av skopinnarna då." Till en poj-som läste mycket fort, sade han: "Det går som det vore smort med olja och talj." En pojke som också var klen i innanläsning, stannade upp i en förkortning av orden "det vill säga" (d.v.s.) En kamrat viskade till honom: "Det var svårt." Presten var genast framme med: "Det håller jag med om att det är." En annan gång skulle same pojke stava ^{sig} igenom till ordet "djävul". Bokstä- verna blevo rätta, men när han skulle lägga ihop dem, blev det — "juvel". Nu ställde sig presten tvivlande: "Sådant namn får du inte giva mörkrets furste, för det är sannerligen ingen sådan".

— För att inte kristendomskunskapen skulle glömmas bort så anställdes förr på höstarna

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

4691

4) ärligen husförhör, och det blev förhör i ordets verkliga betydelse. Ett helt hushåll i sänder kallades fram för att förhöras i sin kristendom. Är historierna från skola och konfirmation många, så finns det ännu flera om husförhören. Här nedan ett par:

En hemmansägare i byn hade vänt sig vid ovanan att tugga tobak - det var ganska allment för 40 a 50 år sedan - och spotta ut tobakslag lite överallt, när han var hemma. Borta åter användes mössan, rockfickan, o.s.v. Nu satt nämde hemmansägare på husförhöret med munnen full och ej kunde öppna densamma. Mössan hade han lagt ifrån sig. Så plötsligt får han en fråga av prästen. Då brister det; ut kom en brun stråle som sprutade över hela golvet. En annan gång frågade prästen en hemmansägare

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4691

5) och tillika fiskare: "Varför övergav Petrus båten?" Han fick emellertid inget direkt svar, utan det kom: "Övergav han båten? Det var en dum en; det kanske var en bra båt."

Efter konfirmationen började arbetet på allvar. Inget arbete ansågs för tungt för unga kvinnor, inte ens snöskottning, gödselkörning m. fl. grova arbeten. Arbetet började vid 3 o. 4 tiden på morgonen och höll på till sena kvällen. På våren, så fort det hunnit torka ur, skulle det harvas och iordningsställas för vårsådden. När så dena var verkställd, skulle man sätta potatis och bönor. De senare skulle sättas omkring Bedadagen den 27 maj. När vårarbetet var avslutat, började, vad de unga kvinnorna beträffar, inomhusarbete. vävning. Det gällde att få en färdig lakansväv ut till "blekning" (ut i solen). Vad män-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

4691

6) nen beträffar, så utgjordes deras arbete, mellan vårarbetet och bergseln, av dikesgrävning och rensning, ävensom lagning av alla redskapen m.m. Sockerbetsodlingen var okänd den tiden.

Så kom höbergseln. Allt arbete gjordes för hand. Slätterfolket, ända till 15 o. 20 stycken, samlades kvällen före slättern. (På en del håll började slättern redan på kvällen). När man ätit ett bastant aftonmål med ty åtföljande snapsar, lade man sig en stund. Vid ett-tiden gick väcknings signalen. Efter kaffe och dopp (även kaffehalva) begav man sig av åt höängarna. Så höll man flitigt på en stund för att hinna så mycke som möjligt medan daggen låg kvar. Vid 5-tiden kom frukosten, vilken man lät sig smaka. Så var det till att börja igen, men nu tog man det mera i "piand"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bev. av G. B. Jansson
N. Sandby, Gärby

Othand
Mörteleby län
Sandby län
Uppst. år 1936

4691

7) beroende på, dels att liarna blevo "slöa" och dels att solen snart torkade av daggen, samt dels att det blev för varmt. Framemot tiotiden serverades kaffe. Så höll man på till middagen, då slätterdagsverket var slut. Om tjänlig väderlek inträffade hopräfsades höet dagen efter, och lades i "breslor", det tjockare och svårtorkade höet stackades, d. v. s. lades i små "döser". Rävsnningen verkställdes för det mesta av kvinnor. (Kraftiga kvinnor deltog även i slättern).

Mellan hö och sädesbergseln skulle trädan arbetas i ordning för höstsädd och gödseln utköras på densamma. Om rägbergseln kom tidigt blev det icke många dagar för detta arbete, men så kunde det bli rägndagar, som avbröt bergselarbetet, men åkersarbetet då kunde fortgå. (Fru-timmersveckan infaller ju i slutet av juli, och denna bjuder ju alltid på någon rägndag)

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Så kom rågbergseln, årets brådaste tid. Vid denna gick det så till, att männen slog av säden och kvinnorna band i hop det avslagna i kärvar. På ölänska heter det 'necker'. Det kunde vara upp till 8 och 10 par i ett slättergång, och arbetet fortgick under muntert skämt och glamm trots bråskan, och mången gång var ock ~~hettan~~ tryckande varför även man fick svettas starkt.

När fältet så blev avverkat skulle sådan "sättas upp" i skylar, på ölänska röken. En del landtbrukare satte 10 par i varje, och då hette det tjog; en del åter satte 12 par, och då kallades det 'trave'. Det var mycke noga med räkningen, åtminstone fick det ej bli flera par än det skulle, då blev det ju icke så många tjog eller travar. En del landtbrukare var ju även mycket kinkiga med att 'rökena' skulle stå på samma plats för varje år.

Så kom sårågströskningen, Detta, liksom all tröskning, verkställdes med slaga, varför det tog ett par tre dagar i anspråk. Likasom nu, så ville man icke tröska ur mer råg än man sådde, Rågen är nämligen, de flesta åren, mycke "kval-
lig" de första dagarna sedan den blivit inkörd, varför den krävde mycke extra arbete, om det blev mycke tröskat. Rågsådden och kornbergseln be-
drivdes i ett sammanhang (Sådd om morgonen och kornbergsel om eftermiddag^{en}). När kornet var bergat, fingo de fattiga plocka ax på åkrarna. Den sista 'sudden' av årets skörd, var avsedd åt 'gloson', på ölänska 'gläpson'. Dels skulle denna skydda kreaturen för sjukdom under vintern, och dels skänka god skörd även följande sommaren.

Sedan man fått kornet bergat, och höstsäden i jorden vidtog tröskningen på allvar. Denna verkställdes som sagt, med slaga. Först på 80 och

Hand
M. W. W. W.
S. W. W. W.
M. W. W. W.
S. W. W. W.
M. W. W. W.
S. W. W. W.
M. W. W. W.
S. W. W. W.

90-talet kommo ox- och hästtröskverken till användning. En del av de större tröskverken kördes med tre par oxar eller hästar, men de flesta, de s.k. ~~stift~~-tröskverken kördes med endast två par. Dessa ~~hade~~ också en "liggande" vandring, eller ett hjul, som fick lov att ligga nästan parallellt med jordytan, under det att de stora s.k. slagtröskverken hade en "stående" vandring d.v.s. ett kägelformigt hjul, som stod lodrätt med spetsen vänd nedåt. "Körpojckarna" utgjordes av yngre, ej konfirmerade pojkar eller flickor. Dessa åkte för det mesta på bommarna, (styrstängen, vid vilken öken var förspänd). Detta var dock förbjudet, men när barnen blevo trötta efter det oavbrutna gåendet runt omkring, i mången gång tungt väglag, så var det ej underligt att förbudet ej respekterades. TILL tröskningen

4691

10) åtgick större delen utav hösten, åtminstone om det slagtröskades. När tröskverken kom tog det ju inte så lång tid, men det tog rätt många dagar i anspråk ändå. Utom det två eller tre "körbarnen" bestod ett riktigt "tröskgäng" av 6 eller 7 personer. Bonden på stället, "matade" vanligen verket och en person hade fram säden till honom. En annan, vanligtvis en kvinna stod bakom verket och "räfsade ifrån" halmen och en tredje skakade bort angnarna. Vid vårsädeströskningen var det alltid två "skakare." Till att frakta bort halmen, användes stöddiga hemmagjorda gafflar och två starka karlar arbetade med detta. När det blev fullt på logen, måste man stanna och sålla eller "ressla upp", så att säden blev klar för kastning, Bonden gav körbarnen signal, med ett långt, utdraget å ———, och så bromsades verket in med en kvast.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Vid resningen fick körbarnen biträda med att bära bort och tömma bosset och agnarna.

Efter tröskningen kom kastningen, då agnarna och även småsäden avskiljdes till kreatursfoder. Höstens viktigaste arbete var potatisplockningen. Då var även ett stort "gäng" samlad. Det fanns många fattiga på den tiden och lönen för allt arbete var in natura. Potatisplockningen började i allmänhet senare ännu i sista hälften av oktober eller omkring friveckan. och väderleken var icke alltid tjänlig för utarbete. När så äntligen detta arbete var slut, så var det lagom att börja med julbestyren, vilket ~~men~~ detta utgör ett särskildt kapittel.

Nu hör ju även dessa jordbrukarnas trösk- och kastverk till en gången tid, men genom en mängd berättelser av äldre människor kan man ännu få göra en inblick i allmogens liv och arbete för 40 och 50 år sedan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

*Arbetet med körbarnen
Ejnarberg*

*Olav
Sundström
1906*